ÖĞRETİMDE PLANLAMA VE DEĞERLENDİRME

Doktora Düzeyi Ayrıntılı Ders Notu

İhtiyaç →	Çıktı →	Tasarım →	Öğretim →	Ölçme →	Değerlendirme →	Yeniden Planlama

Doktora düzeyi temel yaklaşım: Amaç yalnızca bir ders planı hazırlamak değil; planlama ve değerlendirme kararlarını kuramsal olarak gerekçelendirmek, alternatif modelleri eleştirel karşılaştırmak, geçerlik ve hakkaniyet sorunlarını tartışmak ve veriye dayalı biçimde öğretimi yeniden tasarlamaktır.

ÜNİTE 1 — Öğretimde Planlamanın Kuramsal Temelleri

Planlama, öğretmenin dersten önce yaptığı mekanik bir işlem değil; öğrenmenin nasıl gerçekleştiğine, hangi bilginin değerli olduğuna ve öğretmenin rolüne ilişkin varsayımların uygulamaya dönüştürülmesidir.

1. Planlamanın epistemolojik temeli

Davranışçı anlayış hedef davranış, basamaklandırma ve dönüte; bilişsel anlayış ön bilgi ve bilgi örgütlemeye; yapılandırmacı anlayış problem, etkileşim ve anlam kurmaya daha fazla ağırlık verir.

2. Program–öğretim–plan ilişkisi

Makro düzey ulusal/kurumsal programı, mezo düzey ders/ünite düzenlemelerini, mikro düzey ise tek ders ve etkinlik kararlarını kapsar. Resmî program ile uygulanan ve öğrenilen program aynı olmayabilir.

3. Program sadakati ve öğretmen özerkliği

Sadakat, programın amaç ve temel bileşenlerini korumayı; özerklik ise öğretmenin bağlama göre pedagojik karar verebilmesini ifade eder. Doktora düzeyinde tartışma, bu iki kavramın hangi koşullarda çatıştığıdır.

4. Planlı ve esnek öğretim

İyi plan, değişmez senaryo değildir. Öğrenci yanıtları, biçimlendirici değerlendirme ve beklenmeyen öğrenme fırsatları doğrultusunda güncellenebilir.

Doktora Düzeyi Kontrol Sorusu
Bir öğretmen, programdaki hedefleri koruyup öğrencilerin ön bilgisine göre etkinlik sırasını değiştiriyor. Bu durum en iyi nasıl açıklanır?
A) Programı tamamen reddetme
B) Sadakat ile pedagojik özerkliği birlikte kullanma
C) Plansız öğretim
D) Yalnız summatif değerlendirme
Cevap: B — Program hedefleri korunurken uygulama bağlama göre uyarlanmıştır.

ÜNİTE 2 — Öğretim Tasarımı Kuramları ve Modelleri

Öğretim tasarımı, öğrenme hedefi, öğrenci özellikleri, içerik, etkinlik, ortam ve değerlendirmeyi sistematik bir bütün olarak ele alır. Modeller reçete değil, karar vermeyi düzenleyen düşünme araçlarıdır.

ADDIE

Analysis–Design–Development–Implementation–Evaluation. Sistematik ve döngüsel bir çerçevedir; değerlendirme yalnız son aşama değil tüm süreci besleyen veri kaynağıdır.

Dick & Carey

Öğretimi bir sistem olarak görür. Hedef, öğretim analizi, giriş davranışları, performans hedefleri, ölçme, strateji, materyal ve revizyon arasında açık bağlantılar kurar.

ASSURE

Özellikle medya ve teknoloji entegrasyonunda öğrenen analizi, hedef, yöntem/medya seçimi, kullanım, öğrenci katılımı ve değerlendirmeyi ilişkilendirir.

Gagné

Dikkati çekme, hedefi bildirme, ön bilgiyi hatırlatma, içeriği sunma, rehberlik, performans, dönüt, değerlendirme ve transferi destekleme gibi öğretim olaylarını sistemleştirir.

UbD / Backward Design

Planlamaya içerikten değil istenen kalıcı anlayış ve performanstan başlanır: beklenen sonuç → kabul edilebilir kanıt → öğrenme yaşantıları.

UDL

Öğrenen çeşitliliğini başlangıçta tasarımın parçası kabul eder; katılım, temsil ve eylem/ifade için çoklu yollar oluşturur.

Doktora Düzeyi Kontrol Sorusu
Backward Design yaklaşımında ilk karar aşağıdakilerden hangisidir?
A) Slayt sayısı
B) Kullanılacak teknoloji
C) Beklenen öğrenme sonuçları ve kalıcı anlayış
D) Sınav süresi
Cevap: C — Geriye doğru tasarım, önce ulaşılacak sonucu netleştirir.

ÜNİTE 3 — İhtiyaç, Öğrenen, Kazanım ve İçerik Analizi

Planlama, 'ne anlatacağım?' sorusundan önce 'hangi öğrenme gereksinimi var, kim öğrenecek ve hangi performans bekleniyor?' sorularını gerektirir.

İhtiyaç analizi

Mevcut durum ile beklenen durum arasındaki anlamlı açığı belirler. Normatif, hissedilen, ifade edilen ve karşılaştırmalı ihtiyaçlar farklı veri kaynakları gerektirir.

Öğrenen analizi

Hazırbulunuşluk, ön bilgi, motivasyon, dil, sosyokültürel özellikler, erişilebilirlik ve öğrenme bağlamı incelenir. 'Öğrenme stili' gibi zayıf kanıtlı kategoriler yerine görevle ilişkili özelliklere odaklanmak gerekir.

Öğrenme çıktıları

Öğrencinin öğretim sonunda ne bileceğini değil yalnız, ne yapabileceğini ve hangi düzeyde performans göstereceğini açıklar. Bloom'un yenilenmiş taksonomisi hatırlama–anlama–uygulama–analiz–değerlendirme–yaratma basamaklarını ayırt eder.

İçerik örgütleme

İçeriğin kapsamı, derinliği, ön koşulları ve sıralaması belirlenir. Doğrusal, sarmal ve modüler düzenleme farklı amaçlara hizmet eder.

Bilişsel yük

Çalışma belleğinin sınırlılığı nedeniyle gereksiz yük azaltılmalı; karmaşık görevler uygun biçimde basamaklandırılmalı, ancak aşırı basitleştirme anlamlı öğrenmeyi zayıflatmamalıdır.

Constructive Alignment

Öğrenme çıktıları, öğrenme etkinlikleri ve değerlendirme görevlerinin aynı performansı hedeflemesini gerektirir.

Doktora Düzeyi Kontrol Sorusu
Çıktı 'kanıta dayalı klinik karar verir' iken sınav yalnız tanım ezberini ölçüyorsa temel sorun nedir?
A) Yapılandırmacı uyumsuzluk
B) Aşırı güvenirlik
C) Program sadakati
D) Öğrenci özerkliği
Cevap: A — Öğrenme çıktısı ile değerlendirme görevi aynı performans düzeyini ölçmemektedir.

ÜNİTE 4 — Öğretim Sürecinin Planlanması

Yöntem seçimi gelenek, kişisel alışkanlık veya teknoloji modasına göre değil; öğrenme çıktısı, öğrenci, içerik, bağlam ve kanıt temelinde yapılmalıdır.

Strateji–yöntem–teknik

Sunuş, buluş ve araştırma-inceleme genel stratejiler; tartışma, problem çözme, örnek olay, gösterip yaptırma ve proje yöntemler; düşün-eşleş-paylaş, Jigsaw gibi uygulamalar teknik düzeyinde düşünülebilir.

Farklılaştırılmış öğretim

İçerik, süreç, ürün veya öğrenme ortamı öğrencilerin hazırbulunuşluk ve gereksinimlerine göre uyarlanır. Farklılaştırma 'her öğrenciye ayrı ders' anlamına gelmez.

Kapsayıcılık ve UDL

Erişilebilirlik sonradan eklenen bir düzenleme olmaktan çıkarılıp başlangıçta tasarım ilkesi haline getirilir.

Teknoloji entegrasyonu

TPACK, teknoloji–pedagoji–alan bilgisinin kesişimini; SAMR ise teknolojinin görevi ikame etmeden yeniden tanımlamaya kadar uzanan kullanım düzeylerini tartışmaya açar.

Harmanlanmış / ters yüz öğrenme

Yüz yüze ve çevrim içi bileşenler pedagojik işlevlerine göre dağıtılır. Video izletmek tek başına ters yüz öğrenme değildir; sınıf zamanı daha yüksek düzeyli etkinlikler için yeniden tasarlanmalıdır.

Yapay zekâ

Üretken AI içerik üretimi, kişiselleştirme, geri bildirim ve simülasyon fırsatları sunar; ancak doğruluk, önyargı, akademik dürüstlük, veri mahremiyeti ve bilişsel bağımlılık riskleri planın parçası olmalıdır.

Doktora Düzeyi Kontrol Sorusu
Bir öğretim teknolojisinin seçilmesinde doktora düzeyinde en güçlü gerekçe hangisidir?
A) Yeni olması
B) Öğrencilerin sevmesi
C) Öğrenme çıktısı ve pedagojik işleve kanıtlı katkısı
D) Kuruma pahalıya mal olması
Cevap: C — Teknoloji araç değil amaç haline gelmemelidir.

ÜNİTE 5 — Ölçme ve Değerlendirmenin Kuramsal Temelleri

Ölçme gözlenen performansa sayı/sembol atama; değerlendirme ise bu bilgiyi bir ölçüt ve amaç bağlamında yorumlayarak karar vermedir. Doktora düzeyinde odak, puanın kendisinden çok puandan yapılan çıkarımın niteliğidir.

Klasik Test Kuramı

Gözlenen puan = gerçek puan + hata varsayımına dayanır. Güvenirlik, puanlardaki hata miktarını anlamada merkezîdir.

Madde Tepki Kuramı

Bireyin örtük özelliği ile maddeye doğru yanıt verme olasılığı arasındaki ilişkiyi modeller. Madde güçlüğü, ayırt edicilik ve bazı modellerde tahmin parametresi ele alınır.

Norm ve ölçüt dayanaklı yorum

Norm dayanaklı değerlendirme bireyin gruptaki göreli konumunu; ölçüt dayanaklı değerlendirme önceden belirlenmiş yeterlik düzeyine ulaşıp ulaşmadığını yorumlar.

Geçerlik

Modern anlayışta 'test geçerlidir' demekten çok, puanlardan belirli amaçlarla yapılan yorum ve kullanımların hangi kanıtlarla desteklendiği sorulur.

Güvenirlik

İç tutarlılık, test-tekrar test ve puanlayıcılar arası tutarlılık farklı hata kaynaklarına odaklanır. Yüksek güvenirlik tek başına geçerlik sağlamaz.

Genellenebilirlik

Ölçme hatasını tek bir kaynak yerine görev, puanlayıcı, zaman gibi birden fazla faset üzerinden inceleme olanağı sağlar.

Doktora Düzeyi Kontrol Sorusu
Bir testin puanları son derece tutarlı fakat amaçlanan yapıyı ölçmüyorsa hangi ifade doğrudur?
A) Geçerlik otomatik olarak yüksektir
B) Güvenirlik yüksek olabilir, fakat geçerlik sorunu vardır
C) Test kusursuzdur
D) Ölçme hatası yoktur
Cevap: B — Tutarlılık, doğru yapının ölçüldüğünü tek başına kanıtlamaz.

ÜNİTE 6 — Öğrenmenin Değerlendirilmesi

Değerlendirme yalnız sınav değildir. Seçilen görev, öğrenciden beklenen bilişsel veya mesleki performansı görünür hale getirmelidir.

Madde ve test analizi

Madde güçlüğü, ayırt edicilik, çeldirici işlevi ve test istatistikleri değerlendirme aracının işleyişi hakkında kanıt üretir.

Performans değerlendirme

Öğrencinin gerçek veya gerçeğe yakın görevlerde performans göstermesini gerektirir. Görev örneklemesi ve puanlayıcı etkileri kritik sorunlardır.

Rubrik

Analitik rubrik performansı boyutlara ayırır; bütüncül rubrik genel kaliteyi tek puanla değerlendirir. Ölçütlerin gözlenebilir ve ayırt edilebilir olması gerekir.

Portfolyo

Tek bir anlık performans yerine gelişimi ve ürün çeşitliliğini görünür kılabilir; ancak seçim, puanlama ve karşılaştırılabilirlik sorunları yönetilmelidir.

Otantik değerlendirme

Bilginin gerçek yaşam veya mesleki bağlamda kullanılmasını, transferi ve karmaşık performansı ölçmeyi amaçlar.

Assessment of / for / as learning

Of: sonuç/karar; for: öğretimi ve öğrenmeyi geliştirmek için veri; as: öğrencinin değerlendirmeyi öz düzenleme ve metabiliş aracı olarak kullanması.

Doktora Düzeyi Kontrol Sorusu
Öğrenci kendi performansını ölçütlere göre izleyip bir sonraki öğrenme stratejisini değiştiriyorsa hangi yaklaşım öne çıkar?
A) Assessment of learning
B) Assessment as learning
C) Yalnız norm dayanaklı ölçme
D) Sadece summatif sınav
Cevap: B — Öğrenci değerlendirmeyi kendi öğrenmesini düzenleme aracı olarak kullanmaktadır.

ÜNİTE 7 — Geri Bildirim, Veri ve Program Değerlendirme

Değerlendirme verisinin öğretimi değiştirmediği durumda değerlendirme çoğu zaman yalnız kayıt üretir. Planlama-değerlendirme döngüsünün kritik noktası verinin eyleme dönüşmesidir.

Etkili geri bildirim

Öğrenciye hedefin ne olduğunu (feed-up), mevcut performansın durumunu (feedback) ve sonraki adımı (feed-forward) gösterebilir. Kişilik yargısından çok görev, süreç ve öz düzenleme üzerinde durmalıdır.

Biçimlendirici değerlendirme

Öğretim sürerken kanıt toplar ve sonraki öğretim/öğrenme kararını değiştirir. 'Quiz yapmak' ancak sonuç kullanılıyorsa biçimlendiricidir.

Program değerlendirme

Tyler hedeflere ulaşmayı; CIPP bağlam-girdi-süreç-ürünü; Stake paydaş ve bağlama duyarlı değerlendirmeyi; Kirkpatrick özellikle eğitim programlarında tepki-öğrenme-davranış-sonuç düzeylerini öne çıkarır.

Logic Model

Girdiler → faaliyetler → çıktılar → kısa/orta/uzun dönem sonuçlar zinciriyle programın nasıl etki üretmesinin beklendiğini görünür kılar.

Öğrenme analitikleri

LMS ve diğer ortamlardaki davranış/verilerden öğrenme sürecine ilişkin çıkarım üretir. Korelasyonların nedensellik olarak yorumlanmaması gerekir.

Öğretmen etkililiği

Öğrenci puanları, gözlem, öğrenci görüşü, akran değerlendirmesi ve öğretim portfolyosu gibi çoklu kanıtlar birlikte düşünülmelidir.

Doktora Düzeyi Kontrol Sorusu
Öğretmen mini sınav yapıyor fakat sonuçlara göre öğretimini hiç değiştirmiyor. Bu sınav neden tam anlamıyla biçimlendirici değildir?
A) Not verilmediği için
B) Veri sonraki öğretim kararında kullanılmadığı için
C) Çok kısa olduğu için
D) Öğrenciler cevap verdiği için
Cevap: B — Biçimlendiriciliği belirleyen aracın adı değil, kanıtın sonraki eylemi değiştirmesidir.

ÜNİTE 8 — Etik, Hakkaniyet, Kanıta Dayalı ve Reflektif Planlama

Doktora düzeyinde değerlendirme, teknik doğruluk kadar etik ve toplumsal sonuçları da içerir. 'Ölçebilir miyiz?' sorusuna 'ölçmeli miyiz, hangi sonuçlarla?' sorusu eşlik etmelidir.

Fairness ve hakkaniyet

Standart uygulama herkese aynı koşulu vermek anlamına gelebilir; hakkaniyet ise yapı dışı engellerin bazı grupları sistematik olarak dezavantajlı kılmamasını gerektirir.

Kültürel ve dilsel yanlılık

Madde içeriği veya değerlendirme koşulları amaçlanan yapı dışında kültürel/dilsel avantaj üretiyorsa yorumların geçerliği zedelenebilir.

Yüksek riskli kararlar

Tek bir sınav puanıyla mezuniyet, işe alım veya ilerleme kararı verilmesi hata ve adalet sorunlarını büyütür; kararın sonuçları da geçerlik tartışmasına dâhildir.

Kanıta dayalı öğretim

Araştırma kanıtı, öğretmen uzmanlığı ve yerel bağlam birlikte ele alınmalıdır. Meta-analiz ortalama etkiyi verir; her bağlam için otomatik reçete üretmez.

Eylem araştırması

Öğretmenin kendi bağlamındaki problemi sistematik veriyle inceleyip müdahale, değerlendirme ve yeniden planlama döngüsü oluşturmasıdır.

Reflektif öğretim

Reflection-in-action öğretim sırasında, reflection-on-action ise öğretim sonrasında uygulama üzerine sistematik düşünmeyi ifade eder.

Doktora Düzeyi Kontrol Sorusu
Bir yöntem meta-analizde ortalama olarak etkili bulunmuştur. Doktora düzeyinde en uygun yorum hangisidir?
A) Her sınıfta zorunlu olarak aynı sonucu verir
B) Kanıt önemlidir; ancak öğrenci, bağlam, uygulama niteliği ve sonuç ölçütleriyle birlikte yorumlanmalıdır
C) Yerel bağlam önemsizdir
D) Etki büyüklüğü nedenselliği her koşulda kanıtlar
Cevap: B — Kanıta dayalı uygulama araştırma bulgusunu bağlamsal ve profesyonel muhakemeyle bütünleştirir.

BÜTÜNLEŞİK MODEL — Planlama ve Değerlendirme Döngüsü

İhtiyaç analizi →	Öğrenen analizi →	Çıktılar →	İçerik/tasarım →	Öğretim →	Kanıt toplama →	Yorum/karar →	Yeniden planlama

Bu döngü doğrusal değil, iteratiftir. Değerlendirme yalnız öğretimin sonunda yer almaz; ihtiyaç belirleme aşamasından itibaren hangi kanıtın hangi kararı destekleyeceği düşünülür.

Aşama	Doktora düzeyi kritik soru
İhtiyaç	Sorun gerçekten öğretimle çözülebilecek bir performans/öğrenme açığı mı?
Çıktı	Beklenen performans hangi bilgi, beceri ve muhakeme düzeyini içeriyor?
Tasarım	Seçilen model hangi varsayımlara dayanıyor ve alternatiflerinden neden daha uygun?
Öğretim	Yöntem ve teknoloji öğrenme mekanizmasına nasıl hizmet ediyor?
Ölçme	Toplanan kanıt amaçlanan yapıyı temsil ediyor mu?
Değerlendirme	Puanlardan yapılan çıkarım ve karar ne kadar savunulabilir?
Etik	Kararın farklı öğrenci grupları üzerindeki sonuçları adil mi?
Yeniden planlama	Veri bir sonraki öğretim kararını somut olarak nasıl değiştirecek?

Doktora düzeyi sentez: İyi öğretim planı, güzel hazırlanmış bir belge değildir. Kuramsal olarak gerekçelendirilmiş, öğrenme çıktılarıyla uyumlu, öğrenci ve bağlama duyarlı, geçerli kanıt üreten, etik sonuçları gözeten ve değerlendirme verisiyle kendini yenileyebilen bir karar sistemidir.

DOKTORA SEMİNERİ İÇİN TARTIŞMA SORULARI

1. Constructive alignment, öğretimi gerçekten öğrenci merkezli mi yapar; yoksa öğrenmeyi aşırı ölçülebilir çıktılara indirgeme riski taşır mı?
2. Yüksek güvenirlik ile yüksek geçerlik arasındaki gerilim karmaşık mesleki performanslarda nasıl yönetilmelidir?
3. Standartlaştırma ile hakkaniyet hangi koşullarda çatışır?
4. Üretken yapay zekâ, öğrenme çıktılarının ve değerlendirme görevlerinin yeniden yazılmasını gerektiriyor mu?
5. Öğrenme analitiklerinde öğrencinin tıklama ve süre verilerinden 'öğrenme' çıkarımı yapmak hangi geçerlik sorunlarını doğurur?
6. Öğretmen özerkliği ile program sadakati arasındaki ideal denge nasıl kurulabilir?
7. Bir meta-analizin ortalama etki büyüklüğü yerel öğretim kararına hangi koşullarda aktarılabilir?
8. Tek bir yüksek riskli sınavın karar vermede kullanılması hangi teknik ve etik sorunları doğurur?
9. Program değerlendirmesinde paydaş memnuniyeti ile öğrenme çıktıları çelişirse hangi kanıt daha belirleyici olmalıdır?
10. Değerlendirme verisinin öğretimi değiştirmediği bir sistemde 'ölçme' ne ölçüde eğitimsel değer taşır?